

Кыргыз тили жана адабияты боюнча экзамендик билет

1. Кыргыз тилиндеги негизги сөз түркүмдөрү жана алардын сүйлөм тизмегиндеги аткарган функционалдык кызматтары
2. Этиштин өзгөчө формалары деген эмне?
3. Жоокерчиликке тарбиялаган кыргыздын улуттук оюндары тууралуу бир аңгеме түзүп бер
4. Кызматчы сөз түркүмдөрү кайсылар?
5. Тактооч деген эмне жана ал сын атоочтон кантип айырмаланат?
6. Улуттук ордо оюнунун идеялык мазмуну эмнеде? Чакан аңгеме айтып бер
7. Сөздөрдүн синтаксистик жол менен жасалышы (мисал келтир)
8. Байламталар деген эмне, алар кандай кызмат аткарышат?
9. “Туулган жердин топурагы алтын” деген темада өз кичи мекениң тууралуу аңгеме куруп бер
10. Сөз жасоонун морфологиялык жолу (мисалдар келтир)
11. Макалдар менен ылакаптын ортосунда кандай айырмачылык бар?(мисалдар менен айтып бер)
12. Тил илимине алгачкы чыйыр салуучулар кимдер эле?
13. Сүйлөм жана анын түрлөрү
14. Киринди сөз деген эмне? (мисал келтир)
15. Адам жана жаратылыш, дүйнөнү коргоо идеясы боюнча сүйлөп бер
16. Сүйлөм мүчөлөрү деген эмне?
17. Каратма сөз (мисал келтир)
18. Төмөндөгү сүйлөмдөрдөн каратма сөздөрдү таап, маанисин айтып бер
 - Керим, “Сынган кылыч” романын окудуң беле?
 - Окугам.

Рахмат сага Толгонай, ушундай катаал күндөрү эл журтуңа башчы болуп жүрөсүң. Оо, кулпунган жашыл көлүм, мен сени унутмак турсун, сагындым! Балам, ал интернат дегениң эмне? Энеке, күт, күздө барамын. Эстүүлөр, акыл тегеретип көргүлөчү! Шаардан келгендер, силер тигил боз үйгө киргиле.

19. Сырдык сөздөр жана аларга коюлуучу тыныш белгилери (мисал келтирип бер)
20. Жөнөкөй сүйлөмдүн синтаксиси деген эмне?
21. Коомчулук алдындагы жоопкерчилик деген эмне? Баяндама жаса
22. Татаал сүйлөмдүн түрлөрү
23. Сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрү
24. Сүйлөмдү талда

Түн. Айлана капкараңгы. Мына азыр Абакирден тил уктум. Абакир өтө жоопке адам. Аны алдоого мүмкүн эмес. Иш десе эт-бетинен кетет. Андыктан анын алдында мен уят болгум келбейт. Алыстан Абакирдин да карааны көрүндү.

25. Төл жана бөтөн сөз, аларга коюлуучу тыныш белгилери

26.: “ ...” - бул схема боюнча сүйлөм түз

27. Орфография, орфоэпия эрежелери жана принциптери айтып бер

28. Стил жана стилистика

29. Синтаксис деген эмне?

30. “Ысык-Көлдү туура пайдаланалы” аттуу темада сүйлөп бер

31. Сөз түркүмдөрү деген эмне?

32. Чакчылдар деген эмне?

33. Улуттук ыйыктыктар деп эмнени түшүнөсүң?

34. Татаал сүйлөмдүн синтаксиси деген эмне?

35. Модалдык сөздөр

36. Сүйлөмдөрдү түрлөрү боюнча ажыратып айтып бер

37. Ушул маселе жетиштүү чечилмейинче, эт комбинаттары толук баалуу эт азыгын чыгара албайт экен. Макара алга карай жүгүрдү, анын артынан агылып башка жоокерлер да жүрүп жөнөштү. Бир кездерде ошол дөбөнүн үстүндө мектеп болгон имиш, биз анын ордун да көрбөй калдык, бирок кош теректүү дөбөнүн аталышы мурунку бойдон келе жатат.

38. Бышыктооч деген эмне?

39. Мезгил бышыктоочту катыштырып сүйлөм түз

40. Сүйлөмдөрдөн бышыктоочторду тап жана түрү боюнча айтып бер

41. Андан бери үч келди. Менин биринчи келиним. Канат экиге чыкты.

Сабакка көңүлүңдү көбүрөөк бур. Китепканада далайга чейин болдук.

Жарышта биринчи келди.

42. Жөнөкөй сүйлөмдүн синтаксиси деген эмне?

43. Чакчыл түрмөк

44. Тексттен чакчыл түрмөктөрдү таап, маанисин айтып бер

Кез-кез арабаларга карап коюп, Темир да өз жолу менен келе жаткан эле. Энесинин сырын жакшы билген ал сөздү узарткан да жок. Ичигин желбегей жамынып, атасы алдынан чыкты. Темирдин шашып келе жатканын көрүп, ал сестее түштү.

45. Жөнөкөй сүйлөмдөгү сөздөрдүн орун тартиби

46. Иш кагаздарынын түрлөрү

47. Этимология деген эмне?

1.Текстке синтаксистик талдоо жүргүз.

Боз үй – улуттук мүлк

Бул – кыргыздын турак жайы.Элибиздин улуттук мүлкү.

Кыргыздын боз үйү – элдин сергек акылынан чыккан , чебер колунан тамган, теңдешсиз өзүнчө өнөр. Ал укмуштай айлакердик көркөмдүккө, математикалык так эсепке жана физикалык тең салмакка ээ. Жалаң мал чарбачылыгын аркалаган эл каалаган жерге: мейли тоодо, мейли түздө жашоого бирдей оңтойлуу шарт түзгөн үйдү жаратып алуусуна жашоо тиричилиги өзү мүмкүндүк берген.

Калк жашаган жайларда керектүү жыгачтар чыккан.Кыргыздар боз үйдүн мына ушундай түрүн жаратышы үчүн турмуштук тажрыйбаларын , таланттын, акыл-ойлорун жана кол өнөрчүлүгүн жумшаган, көчмөн элдердин биргелешкен акыл-оюнан жаралган, жеңил десең жеңил, чечкенге тиккенге оңой, жайында салкын, кышында жылуу, жөнөкөй улуу эстелиги, ыйык куту жана кол өнөрчүлүгүнүн туу чокусу.

Көчүүгө жеңил, каалаган жайга кондурууга ылайыкталган, жаан суусун тез агызган, табияттын ар кандай таасири-күчүнө туруктуулук кылган боз үйдүн ичине от жагууга жана жылуулукту сактоого да оңтойлонгон.

2.Бир нече сүйлөм түзүп, баш жана айкындооч мүчөлөрүн тап.

1.Тексттеги белгиленген сүйлөмдөргө синтаксистик талдоо жүргүз.

Социалдык камсыздандыруу мыйзамы

Мамлекеттик социалдык эмгектик мертинүүнүн же кесиптик дартка чалдыгуунун, майыптыгынын, карыгандыгынын, баккан адамынан айрылгандыгынын жана анын өлүмүнүнүн натыйжасында камсыздандырылган адамдар өздөрүнүн иштеп тапканын же кирешесин жоготкон учурда жумуш берүүчүлөр менен граждандын милдеттүү камсыздандыруу салымдарынын эсебинен камсыз кылуунун мамлекет тарабынан гарантияланган түрлөрүнүн системасы болуп эсептелет. Мамлекеттик социалдык камсыздандыруу милдеттүү болуп саналат. (КР 2005-жылдын 13- февральындагы №32,2005-жылдын 30-июнундагы №86 Мыйзамдарынын редакцияларына ылайык)

1. Жөнөкөй жана татаал сүйлөм түз.

1.Текстен татаал сүйлөмдөрдү тапкыла.

Маданият жөнүндө мыйзам

Ушул Мыйзам маданият жаатындагы ишти өнүктүрүүнүн укуктук, экономикалык, социалдык жана уюштуруучулук негиздерин аныктайт. Чыгармачылыктын эркиндигин камсыз кылуу, маданият жаатындагы кесиптик жана ышкыбоздук ишти өнүктүрүү жана колдоо максатында маданий баалуулуктарды түзүү, жайылтуу, сактоо жана пайдалануу чөйрөсүндөгү коомдук мамилелерди жөнгө салат.

2.Берилген макал татаал сүйлөмдүн кайсы түрүнө кирет.

Акыл – тозбогон тон, илим – түгөнбөгөн кенч.

1.Тексттен тең байланыштагы татаал сүйлөмдөрдү тап.

Кыргыз макал-лакаптарынын тарбиялык мааниси

Макал-лакап – адамдардын көп жылдардан бери келе жаткан философиялык ой корутундуларын жыйынтыктап, алардын турмуш тажрыйбаларынын негизинен алынган, рифмалашкан жана ритмдешкен бир же бир нече сүйлөмдө ойду бүтүрө айткан, тарбиялоо максатында колдонулган фольклордук чыгармалар. “Адам оюнун, акыл-эсинин энциклопедиясы” болгон макалдар дээрлик дүйнөнүн баардык элине таандык болуп саналат, атүгүл айрым макалдардын мааниси окшош келет.

2.Тең байланыштагы сүйлөмгө макалдар менен мисал келтир.

1.Тексттен багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөмдөрдүн астын сыз.

Казак элинин тунгуч изилдөөчүсү – Чокон Валиханов

Валиханов Чокон Чыңгызович казак элинин тунгуч окумуштуусу, фольклорчу жана саякатчы. Абылай хандын чөбүрөсү 1847-53жж.Омскиден кадеттер корпусун бүткөндөн кийин Батыш Сибирь генерал-губернаторлугунда кызмат өтөгөн. Орто Азия, Казакстан , Чыгыш Түркөстан элдеринин тарыхын, этнографиясын, фольклорун жана маданиятын, ошондой эле Теңир-Тоо аймагынын географиясын изилдөөгө зор салымын кошкон. Валиханов 1856-ж. май-июлда аскердик чалгындоо саякатына катышып, Ысык-Көл аймагына келген. Кыргыздын бугу, сары багыш, солто урууларында болуп, эл менен таанышкан. Ушул эле жылдын август айында атайын тапшырма менен Кулжада үч ай жүрүп, элчилик мамилелерди жандандырган.

1857-жылы кайра Ала-Тоодогу кыргыздарга саякат жасаган. “Манас” эпосун кагаз бетине биринчи түшүрүп, анын бир бөлүмүн орус тилине которгон. Эпос жана анын айтуучулары тууралуу маанилүү илимий пикирлер айткан. Кыргыз элинин тарыхына өзгөчө көңүл буруп, кыргыздар Тең ир – Тоодо эзелтен бери жашагандыгын, Енисей Теңир–Тоо кыргыздарынын тарыхый тамыры бир экендигин жазган. Кыргыздар Енисейден Теңир –Тоого Чыңгыз хандын тушунда же ага чейин уйгурлар Орхондон журт которгон тушта бөлүнүп келишкен деп божомолдогон.

2.Багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөм түз.

1. Тексттен кириңди сөздөрдү таап , астын сыз.

Өз кесибимдин тарыхы

Кесип адамдын эмес, адам кесиптин ажарын ачат.Кесип, башкача айтканда дал ушул сөздө көп маани камтылган. Бала төрөлөт,бой жетип чоңоет. Анан чоң турмуш сапарына багыт алат, өз жөндөмүнө, шыгына, дараметине жараша кесип тандайт. Кесип демекчи, ал адам жашоосундагы эң башкы жол, өз кесибинин профессионалы болуп, ата-бабаларыбыз айтмакчы, адал эмгектен ырахат алып жашоо кандай бакыт.

Мынакей, бүгүнкү күндө социалдык проблемалар өтө көп . Мындай шартта, биринчи орунда өз кесибинин алдыңкысы болуу эмес, акча маселеси тургандыгы чын. Антпесе да талбаган эмгегинин натыйжасында баар таап, “Ар бир кесип ардактуу” экендигин далилдеген каармандарыбыз да жок эмес.

2. Төмөнкү ыр саптарынан каратма сөздү тап.

Жылуу кийин, жолуң кыйын үшүрсүүн.

Кыш да катуу..бороон уруп , кар уруп..

Суугунду өз мойнума алайын ,

Жол карайын, токтой турчу Ата Журт!

1.Сүйлөмдүн түшүндүрмө мүчөлөрүнө сүйлөм түз

2.Сүйлөмгө мүчө боло албаган сөздөрдү тап.

Кыргызстандагы тарыхый инсандар

Ишеналы Арабаев менен Касым Тыныстанов башында турган жоон топ окумуштуулар менен советтик алгачкы саясий ишмерлер Белек Солтоноев менен Омоналы Сыдык уулу баштаган эң биринчи тарыхчылар Нурмолдо менен Молдо Нияз сыяктуу биринчи жазгыч акындар. “Эркин-Тоо” гезитинин тегерегинде өсүп чыккан эң алгачкы жазуучулар менен акындары биздин төл башы агартуучулар, же болбосо улуттук тарыхыбыздын

агартуучулук доорунун пландары.Калайык – калктын көзүн умачтай ачкан залкарлар, биздин Прометейлер, Чынгыз Айтматов жазып кеткен Дүйшөндөр , биринчи мугалимдер болуп саналышат.

3.Сүйлөмгө мүчө боло албаган сөздөрдү катыштырып , бир нече сүйлөм түз.

1. Сүйлөмдүн түшүндүрмө мүчөлөрү деген эмне?

2.Тексттен сүйлөмдүн түшүндүрмө мүчөлөрүнүн астын сыз.

Кыргызстандагы ички жана тышкы миграция

“Биз, депутаттар, карап чыктык. Негизинен алганда ички жана тышкы миграция тууралуу жооп бере турган эч ким жок болуп жатат. Ошол эле кайрылган документтер боюнча эч кандай иш жүрбөй жатат. Суроо берип жооп алганга киши жок. Өкмөттүн ишин кимден сурашты билбей жатабыз. Мен ушул маселе боюнча премьер-министрге, Жогорку Кенештин төрагасына кат жолдойм. Маселени палатага алып чыгалы. Бул маселени жалпы депутаттар карабасак, жакында шайлоо келе жатат, Бажы биримдигине дагы кошулабыз, ошондо кыйынчылык жаралышы мүмкүн. Миграция маселеси боюнча өкмөттө система жок”,-деди депутат. Дүйнөнү коргоо идеяларын сын-ой жүгүртүү менен окуучуларга терең жеткирүү керек.